

DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4212.2024.19.319771>

Вовчак Андрій, Довгалюк Ірина. Фольклористична практика.

Засади підготовки і проведення фольклористичного польового дослідження, упорядкування, транскрибування й архівування зібраного фольклорного матеріалу: Навчально-методичний посібник / Кафедра української фольклористики імені академіка Філарета Колесси. Лабораторія фольклористичних досліджень. – Львів, ГАЛИЧ-ПРЕС, 2024. – 240 с.

Фольклористична школа Львівського національного університету імені Івана Франка є однією з найвідоміших та найавторитетніших в Україні в галузі вивчення народної творчості (в т. ч. музичної), етнографії і загалом традиційної культури українського народу. За десятиліття своєї діяльності Кафедра української фольклористики імені академіка Філарета Колесси та Лабораторія фольклористичних досліджень стали піонерами у напрямку польового записування фольклору, системного опрацювання й архівування зібраних польових матеріалів, що визначає важливість цих фольклористичних інституцій як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Представники львівської фольклористичної школи здійснюють вагомий внесок у формування української науки в цілому. Протягом десятиліть вони досліджують ключові питання фольклористики, зокрема, жанрову класифікацію народної творчості, проблеми інтерпретації фольклорних текстів, роль фольклору в культурі та побуті народу.

Однією з важливих особливостей школи є акцент на польових дослідженнях. Студенти та науковці Кафедри української фольклористики Львівського університету активно проводять експедиції в різні регіони України з метою збору матеріалів від носіїв фольклорної традиції. Ці польові здобутки стали методологічною базою для багатьох наукових публікацій і склали основу фізичного та віртуального фольклорного архіву, які нині є важливими джерелами для досліджень народної творчості.

Значним здобутком львів'ян є невпинна робота зі збереження й оцифрування фольклорних матеріалів із залученням до співпраці іноземних колег та інституцій. На Кафедрі української фольклористики розроблено та впроваджено в діяльність Фольклорного архіву Кафедри ґрунтовну систему опису артефактів та їх архівування, що дає змогу зберігати автентичні записи народної творчості та робити їх доступними для дослідників усього світу. Прикладом реалізації такої системи став зокрема «Електронний архів українського фольклору» – спеціалізована інтернет-сторінка для електронного розміщення і представлення фольклорних матеріалів із метою їх фахового дослідження та культурно-просвітницького використання (<https://folklore-archive.org.ua/>).

Фахівці Кафедри розробили для студентів-фольклористів спеціальний навчально-практичний комплекс фахової підготовки з фольклористичного документування, який Кафедра успішно реалізує у своїй навчально-педагогічній діяльності упродовж

2004–2024 років і наочним результатом якого стала зокрема розбудова Фольклорного архіву Кафедри української фольклористики – одного з найкраще систематизованих архівних зібрань з-поміж українських фольклорних архівів академічного (університетського) типу (с. 8)¹.

Методичний посібник з фольклористичної практики, авторами якого є проф. Ірина Довгалюк та доц. Андрій Вовчак (відповідальний за випуск – проф. Василь Івашків), є важливим та своєчасним внеском у розвиток фольклористичних польових досліджень, а також інструментом для всіх, хто займається вивченням традиційної культури "у полі", тобто у середовищі її живого побутування. Він орієнтований на студентів, молодих дослідників, викладачів-керівників студентських фольклористичних практик, а також усіх, кого цікавить системний підхід до збирання фольклорних матеріалів та його подальшого опрацювання й аналізу. У книзі зібрано теоретичні основи, практичні рекомендації і методики, які є необхідними для здійснення ефективного фольклористичного польового дослідження, випрацьовані авторами впродовж багатьох років власної практичної дослідницько-архівної роботи, а також напрацювання їхніх колег з фольклористичних осередків Львова (Богдана Луканюка, Михайла Мишанича, Юрія Рибак, Лариси Лукашенко, Ліни Добрянської, Ірини Федун, Оксани Кузьменко, Надії Пастух та інших), Києва (Ірини Клименко, Олега Коробова, Олеси Бріциної) та інших інституцій.

Пропонований навчально-методичний посібник має на меті подати студенту-практиканту (а ширше – досліднику усної народної культури) конкретні покрокові поради щодо його діяльності на етапах підготовки та проведення фольклористичного польового дослідження, а також під час упорядкування, транскрибування й архівування зібраних фольклорних матеріалів. Особливу увагу зосереджено на таких важливих науково-методичних і практичних питаннях, як методика і техніка польової роботи, транскрибування записів, упорядкування електронних файлів зданих фольклорних матеріалів, каталогізація архівних документів (с. 5).

¹ Тут і далі посилання на рецензоване видання.

Матеріал у посібнику викладено надзвичайно чітко, структуровано та послідовно. У вступі та трьох розділах книги, які відповідають головним етапам фольклористичного польового дослідження, у концентрованій формі представлено зміст діяльності та головні вектори уваги збирача. Водночас керівник студентської фольклористичної практики отримує готову концепцію організації навчального процесу з відповідної дисципліни, яку він може впроваджувати як детальну основу під час її викладання.

У вступному розділі посібника окреслено терміни «фольклористична практика», «польове дослідження» (та його різновиди: експедиційне та стаціонарне), «фольклористичне документування»; акцентовано на важливості фольклористичної практики у процесі пізнання студентами феномену української національної культури, на практичному застосуванні здобутих знань, на збагаченні джерельної бази фольклористики новими документами; наголошено на тому, що «участь у фольклористичній практиці є для студентів не лише формальним виконанням навчального плану, але також нагодою зробити свідомий внесок у пізнання рідного народу, у збереження та пропагування його культурної спадщини» (с. 4).

У першому розділі, що відповідає початковому етапу фольклористичного польового дослідження, детально розглянуто його підготовчу фазу. Протягом цього періоду студенти знайомляться з науково-методичними, технічними й юридичними засадами польового дослідження, розроблюють власні збирацькі програми з урахуванням специфіки обраного для вивчення регіону (локальної традиції), опановують звуко- й відеозаписувальну техніку та обов'язкову супровідну документацію для зібраних фольклорно-етнографічних матеріалів. Окрему увагу автори приділяють чутливій проблемі авторського та суміжного прав в царині виконання фольклору і його записування, пропонуючи до ознайомлення основні нормативно-правові документи з цього питання.

Другий розділ висвітлює засади найвідповідальнішого етапу – власне проведення фольклористичного польового дослідження (експедиційного або стаціонарного). Тут йдеться про виїзд дослідників «у поле», пошук респондентів, про організацію та проведення фольклорного сеансу та його технічні аспекти, а також резервне копіювання зібраних артефактів одразу по закінченні збирацького сеансу. Цей етап є найважливішим, адже його результатом стане поповнення джерельної бази наукових робіт та фонду фольклор-

них матеріалів, до якого звертатиметься не одне покоління поціновувачів етнокультурної спадщини.

Третій, завершальний етап фольклористичної польової роботи, особливості якого висвітлено у відповідному розділі посібника – камеральне (архівне) опрацювання зібраних фольклорно-етнографічних матеріалів. У ньому детально розкрито та проілюстровано конкретними зразками принципи упорядкування польових фіксацій, описування як електронних, так і текстових файлів фольклорно-етнографічних матеріалів, транскрибування словесних текстів; запропоновано систему паспортизації, каталогізації та архівування фольклорних документів.

Посібник доповнено кількома змістовними додатками, які містять програми і запитальники, зразки оформлення зібраних фольклорних матеріалів, допоміжні матеріали. Зокрема, тут подано загальні програми-питальники «Фольклорна традиція українців», яка відображає різні жанри календарного, родинного й позаобрядового циклів, та «Традиційна інструментальна музика» (уклала Ірина Федун). Вельми актуальним, навіть злободенним, є запитальник Надії Пастух «Повсякдення війни Росії проти України в усних історіях українців», поміщений у посібнику. Серед додатків також знаходимо запитальник «Гаївки» (уклав М. Мишанич), адресований передусім етномузикознавцям, що вивчають народнописенну традицію західних теренів України, який проте може стати в нагоді дослідникам суміжних наук. Ще кілька додатків містять зразки нормативних документів, які супроводжують збирацький сеанс і післяекспедиційну роботу з транскрибування польових матеріалів та звітування про фольклористичну практику.

Завдяки чіткому структурованому матеріалу, доступній мові та конкретним рекомендаціям, цей посібник стане незамінним ресурсом як для студентів, так і для досвідчених фольклористів. Книга, окрім безумовно вартісних методичних порад, висвітлює ще й етичні аспекти роботи з фольклорно-етнографічною спадщиною, підкреслюючи важливість її збереження та поваги до народної творчості.

Посібник є помітним і вагомим внеском у наукову й освітню сферу фольклористичної галузі. Сподіваємося, він ще на один крок наблизить нас на шляху до створення об'єднаного архіву українського фольклору, «який стане координаційним осередком збирацької й архівної праці українських фольклористів і суттєво підвищить наші шанси у збереженні документів нематеріальної культурної спадщини українського народу» (с. 7).

Галина Пшенічкіна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6107-4079>

кандидатка мистецтвознавства,
старша наукова співробітниця Відділу фольклорного архіву
Інституту литовської літератури і фольклору (Вільнюс, Литва),
Vilnius, Antakalnio g. 6
доцент Дніпровської академії музики (Дніпро, Україна),
Дніпро, вул. Ливарна, 10
тел. +380630618924, e-mail: h.pshenichkina@gmail.com